

PÉNZÜGYI STABILITÁS ÉS GAZDASÁGI VERSENYPÉNKÉPESSÉG

ÖSSZEFOGLALÓ¹

A kormányzati képességek minősége jelentős hatással van a mindenkorai pénzügyi stabilitásra és a versenyképesség területén tapasztalható eredményekre. Sőt, a mai kormányzati döntések nemcsak a jelen, hanem a jövő versenyképességét is befolyásolják. Korunkban nagyon fontos változások zajlanak, amelyeket összefoglalóan negyedik ipari forradalomnak neveznek. A digitalizáció és a robotizáció, más szóval automatizáció a gazdasági életet és a társadalmakat egyaránt megváltoztatja. Azok az országok, amelyek nem tudnak aktívan bekapcsolódni a változásokba, nagy valószínűséggel a perifériára szorulnak. A bekapcsolódás feltétele – az egészséges pénzügyi rendszer mellett –, hogy átgondolt fejlesztéspolitikával sikerüljön modernizálni a gazdaság ágazati szerkezetét, növelni a tudás- és innovációalapú tevékenységek arányát, mindehhez pedig biztosítani a magas képzettségű, jó egészségi állapotú és folyamatos tanulásra képes munkaerőt. A gazdasági szerkezet modernizációjának együtt kell járnia az értékláncok meghosszabbodásával és a kisvállalati szektor innovativitásának, termelékenységének jelentős javulásával. A termelékenység egyébként is kulcskérdés, mivel javítása a gazdasági növekedésnek és a további béremeléseknek is elengedhetetlen feltétele.

Úgy is fogalmazhatnánk, hogy az eddigi, inkább extenzív jellegű, a külföldi tőkebefektetésekre és a jelentős EU-s forrásokra támaszkodó növekedési modellünket fel kell váltania egy erőforrás-megtakarító, a helyi képességeket a lehető leghatékonyabban hasznosító, intenzív növekedési modellnek. Ez egyben azt is jelenti, hogy az olcsó munkaerőről, az összeszerelő munkák magas arányáról egyre inkább át kell térnünk a tudásra, képességekre, innovációra építő versenyképesség-növelésre: azaz termelési központ helyett minél inkább tudásközponttá kell válnunk. Ezt a változást az is indokolja, hogy a ma meglévő munkahelyekre a negyedik ipari forradalom jelentős hatással lesz.

Egy friss OECD-tanulmány (2018. március 14.) szerint a következő néhány évben a vizsgált 32 országban a ma meglévő munkahelyek közel felét jelentősen megváltoztatja a robotizáció. Átlagosan a munkahelyek 14%-a szűnhet meg teljesen, és további 32%-uk jelentősen átalakulhat. A munkahelyek megszűnésének kockázata azonban nem egyformán nagy minden országban. A megszűnés valószínű mértéke a gazdasági szerkezettől és a munkahelyek jellegétől függ. A mechanikus, összeszerelő munkafolyamatok könnyebben automatizálhatók, ezért azok az országok vannak a legnagyobb veszélyben, amelyekben jelentős arányt képvisel az ilyen jellegű munka. Idetartoznak régióink országai is.

Az új növekedési pályára való áttéréshez azonban jelentős technológiai korszerűsítésre, a területi egyenlőtlenségeket

kiküszöbölő beruházásokra és felnőttképzésre van szükség. A korszerű technológia alkalmazása a rendelkezésre álló tudással együtt annak esélyét is megnöveli, hogy az exporton belül növekedjen a nagy tudást, innovációt és újdonságokat tartalmazó termékek és szolgáltatások aránya, azaz ne csak megvásárolni kényszerüljünk mások tudását, fejlesztési eredményeit, hanem eladni is egyre inkább tudjunk „magyar tudást”. Ez ugyanis javítja a cserearányt, növeli a megtermelt és így elosztható, befektethető új értéket. Egyúttal növeli a GNI GDP-hez mért arányát, vagyis hozzájárul ahhoz, hogy a hazai szereplők által létrehozott új érték, amely a gazdasági és társadalmi fejlődés alapja, jobban nőjön, mint a GDP, amelynek olyan elemei is vannak – például a külföldi cégek repatriált profitja, osztaléka –, amelyek nem Magyarországon hasznosulnak.

Az új hangsúlyoknak megfelelően új mutatókat is vizsgálunk. Elemezzük a feldolgozóipar, és azon belül különösen a tudás- és technológiaigényes ágazatok helyzetét, a bruttó állóeszköz-felhasználás alakulását, különös tekintettel a tudásszektorba történő beruházásokra, és mérjük a regionális fejlettségi különbségeket. Összehasonlítjuk továbbá a magyar export hozzáadottérték- és importtartalmát a fejlett országok adataival, és rámutatunk a hozzáadottérték-növelés és importtartalom-csökkentés lehetőségeire. Részletezzük a termelékenységi mutatók értékeit és az alacsony termelékenységi szint lehetséges okait. A fenntartható fejlődési célokhoz kapcsolódva új mutatóként nemzetközi összehasonlításban mutatjuk be a természeti erőforrások hazai hasznosításának hatékonyságát.

A humán tőke és az innováció állapotát több mutató segítségével is körülbírnánk. Vizsgáljuk a kormányzati szektor GDP-arányos éves oktatási kiadásainak alakulását nemzetközi összehasonlításban. A digitalizációs és robotizációs forradalomba való sikeres bekapcsolódás szempontjából fontos, hogyan alakul a műszaki és természettudományos végzettséget szerettek száma, valamint a 20–29 éves korcsoporton belül az ilyen végzettséggel rendelkezők aránya. Felhívjuk a figyelmet arra az intő jelre, hogy Magyarország ez utóbbi adat tekintetében elmarad nemcsak a fejlett gazdaságú országoktól, hanem a V4-ektől is.

A technológiai korszerűsítés, az innovációalapú versenyképesség-javításra való áttérés szempontjából kulcsfontosságú a kutatás-fejlesztési befektetések nagysága. Ezzel kapcsolatban arra hívjuk fel a figyelmet, hogy Magyarország a GDP-arányos K+F-kiadásokra csupán 1,8%-os szintet vállalt, miközben az EU átlagosan 3%-os értéket tervez 2020-ra. A vizsgált adatok ráadásul azt mutatják, hogy az összes befektetésen belül 2016-ban még vissza is esett az állami K+F-ráfordítások GDP-arányos mértéke. Ez nem jó jel, hiszen az államnak is jelentős szerepet kell vállalnia a gazdaság új

¹ A fejezet szerzői: Prof. Dr. Csath Magdolna (a munkacsoport vezetője), Nagy Balázs, Dr. Taksás Balázs, Dr. Vinogradov Szegej

növekedési pályára állításában. Ennek pedig kétségtelenül fontos eleme a K+F-tevékenységek bővülő finanszírozása. A K+F-ráfordítások növelik a tudásbázist, és új, tudásalapú munkahelyeket teremtenek. A tudásalapú munkahelyek azért is fontosak, mert lehetőséget kínálnak az iparral való innovatív együttműködésre. A vizsgált adatok alapján azonban az összes foglalkoztatotton belül a K+F-ben dolgozók aránya 2013-ról 2016-ra 0,98%-ról 0,82%-ra csökkent. Nemcsak az arány romlott, de a kutató-fejlesztő munkakörökben foglalkoztatottak száma is 38 163 főről 35 757-re csökkent. További probléma, hogy a kutató-fejlesztő munkahelyek többsége kevés helyen összpontosul. Budapest a hazai kutatás-fejlesztés központja, nemcsak a ráfordítások szempontjából, hanem a K+F-ben foglalkoztatottak számát tekintve is, ugyanis a fővárosban dolgozik a kutatók és fejlesztők 60,37%-a. Minden más országrész jelentősen le van maradva Budapest mögött. A Budapest-központúság más területeken, például a beruházások vonatkozásában is tetten érhető. Ez rontja a regionálisan kiegyensúlyozott gazdasági fejlődés esélyeit.

A gazdasági szerkezet modernizációjához jelentős mértékben hozzájárulnak a termék-, technológiai, szervezeti-vezetési vagy piaci innovációt bevezető vállalkozások és az újonnan létrejövő, gyors növekedésre képes cégek. Mindkét vállalati csoport esetén fontos, hogy rendelkezésre álljon a megfelelő finanszírozás. Viszont a hagyományos bankok nem szívesen finanszíroznak kockázatosnak tűnő cégeket, ezért a gazdaságban szükség van kockázati tőkére is. A nemzetközi összehasonlítások azt mutatják, hogy a fejlettség, a versenyképesség szoros kapcsolatban van az innovatív vállalkozások jelenlétével, arányuk növekedésével. Vizsgálataink is ezt bizonyították: azt tapasztaltuk, hogy elsősorban a nyugat-európai, és főleg a skandináv országokban vannak jelen nagy arányban innovatív cégek. A magyar adat a V4-országok között a harmadik. Ami pedig a kockázati tőkét illeti, itt is az látható, hogy GDP-arányosan a kockázati tőke-befektetések értéke a fejlett gazdaságú országokban a legnagyobb. A V4-országok között Magyarország jár e tekintetben az élen. Ennek egyik oka lehet, hogy az utóbbi időben az ún. startup vállalkozások jelentős támogatásokhoz juthatnak, ami a kockázati tőke-befektetőket is felbátorítja.

Nem mindegy tehát, hogy a Jó Állam milyen lépéseket tesz azért, hogy a magyar gazdaság sikeresen ki tudja használni a negyedik ipari forradalom kínálta lehetőségeket. A különböző, ám egymással szoros kapcsolatban lévő mutatók alapján azt a következtetést lehet levonni, hogy a legtöbb teendő az innováció bátorítása és jelentősebb anyagi támogatása, a termelékenység általános javítása, a kkv-szektor helyzetbe hozása, a beruházások területileg egyenletesebb elosztása és hatékonyságának fokozása, valamint a tudásvagyon felfrissítése, át- és továbbképzése terén található. Ha ezeken a területeken előre tudunk lépni, akkor a gazdasági szerkezet korszerűsítése és az értékláncok meghosszabbítása felé is elindulhatunk. Összességében ezzel országos szinten és regionálisan egyaránt javulhatna a fejlettségi mutatónk, vagyis jobban megközelíthetnénk az EU28 átlagos fejlettségi szintjét.

A modernizációs célok elérését segíti az ország pénzügyi stabilitásának növekedése, illetve az adósságszint, a költségvetési hiány és általában a külső pénzügyi sérülékenységünk folyamatos csökkenése.

Magyarország finanszírozási képessége pozitív, ami a legfontosabb tényező az ország pénzügyi stabilitása szempontjából. Az adatok arra is rámutatnak, hogy az államnak érdemes nagyobb szerepet szánnia a magas hozzáadott értékű szolgáltatási szektoroknak, mert gyorsan nő ezek hozzájárulása a pénzügyi stabilitásunkhoz. Hazánk külső adóssága folyamatosan csökkenő pályán van, azonban még mindig magasabb, mint a régió más országaé. A külső adósság csökkentését ezért mindenképpen folytatni kell, ugyanis ez mindenképpen szükséges a külföld felé fizetendő kamat csökkentéséhez. Az alacsonyabb kamatfizetési kötelezettség pedig több forrást hagy a költségvetésben a digitalizációs és robotizációs forradalomba való bekapcsolódáshoz szükséges technológiai és tudásberuházásokra. Magyarország azonban még mindig több kamatot fizet államadóssága után, mint régióbeli versenytársai, ami rontja a versenyképesség-növelés esélyeit. A nemzetgazdaság pénzügyi stabilitásának fenntartása szempontjából fontos tényező a megfelelő nagyságú devizatartalékok megléte is. Hazánk a kisebb csökkenés ellenére is rendelkezik egy esetlegesen kialakuló válság kezeléséhez szükséges devizatartalékkal. Az adatok szerint pénzügyi stabilitásunk legnagyobb kockázati tényezője az államháztartás továbbra is kiemelkedően magas bruttó finanszírozási igénye.

Végül érdemes megemlíteni, hogy a Jó Államnak fontos feladata a társadalom pénzügyi és gazdasági műveltségének, valamint tudásának javítása. Ez a pénzügyi stabilitási kockázatok hosszú távú csökkentése, valamint a versenyképesség javítása érdekében is hangsúlyosan kezelendő teendő.

Lényeges az is, hogy jelenlegi helyzetünket és a kirajzoló tendenciákat soha ne önmagukban, hanem mindig nemzetközi összehasonlításban vizsgáljuk, hiszen másokkal vagyunk versenyben a nemzetközi piacokon elérhető részesedés növeléséért, az emberek életszínvonalának és életminőségének javításával pedig a szakképzett munkaerő megtarthatóságáért. A jól képzett munkaerő korunkban minden ország számára a legfontosabb erőforrás. A pénzügyi stabilitás és a gazdasági versenyképesség magas szintje pedig az ország gazdasági és politikai biztonságát is erősíti, kitettségét csökkenti. Másrészt a pénzügyi stabilitás és a gazdasági versenyképesség eredményei teszik lehetővé az életszínvonal, az életminőség és a közösségi jóllét javítását. A makrogazdasági eredmények, amelyek általában a múltbeli döntések mai hatásait tükrözik, teremtik meg a társadalmi fejlődésbe való beruházások forrásait. A gazdaság szerkezete, energia- és erőforrásigénye szorosan összefügg a környezeti fenntarthatósággal is. A közigazgatás hatékonysága, átláthatósága, a bürokrácia szintje pedig a vállalati működés környezetét, működési feltételeit alakítja. Kutatások igazolják, hogy a rugalmasan és hatékonyan működő, teljesítmény- és vállalkozásorientált szemléletű állami működés maga is versenyképesség-javító tényező.